

zde není ani jeden výzkum městského nebo vesnického kostela. U šlechtických sídel pozorujeme jasnou preferenci moravských lokalit (včetně drobných hrádků a tvrzí), zatímco české prostředí je zastoupeno pouze Bedřichovým Světcem, tvrzí v Čimicích, manským domem na Křivoklátě a Sionem. Podobné námitky bychom mohli vznášet i u dalších kapitol; na druhou stranu je třeba přiznat právo volby lokalit čistě na autorovi.

I bez ohledu na uvedenou disproporčnost ve výběru lokalit lze konstatovat, že čtenář získá poměrně slušnou představu o podobě středověkých Čech a Moravy z pohledu archeologie. Význam knihy je o to větší, že – jak se zdá – bude opět na dlouhou dobu jediným dostupným učebním textem svého druhu.

MARTIN ČECHURA

REGIONALIA

Kniha o Rajhradě. Dějiny města od nejstarších dob, edd. Karel ALTMAN – Ivo DUREC, Město Rajhrad, Rajhrad 2014

414 s., ISBN 978-80-260-5803-8

Jen málo lokalit se mohlo již v polovině 19. století pochlubit tak důkladnou monografií o svých dějinách, jakou zpracoval Beda Dudík o Rajhradu. V rozsahu a míře podrobnosti nebylo Dudíkovo dílo dosud překonáno a již z tohoto důvodu je třeba přivítat nový pokus o zpracování dějin města a zdejšího kláštera. Publikace je členěna na několik oddílů. Začíná, snad až staromilsky, nejprve přiblížením přírodních podmínek regionu a představením místní fauny a flóry. Následuje popis vývoje oblasti v pravěku (D. Zapletalová, D. Parma), po něm přehled dějin Rajhradu ve středověku, kterému budou věnovány následující odstavce (D. Zapletalová, J. Mitáček), dále pak vývoj v raném novověku (P. Kocman) a v moderní době (I. Durec, K. Altman, P. Rubeš). Za zmínku stojí, že dějiny města jsou pojednány až do současnosti, tj. do roku 2014.

Rajhrad (po většinu středověku alespoň pro písemné prameny platí, že Rajhrad rovná se benediktinský klášter) vstupuje do dějin dvěma údajnými listinami Břetislava I., hlásícími se do let 1045 a 1048. Jde o falza 13. století, o relevantnosti jejichž výpovědi se dodnes vedou spory. Již

v Dudíkově díle byly nastíněny možné kořeny Rajhradu v době velkomoravské. Dana Zapletalová soudí, že v katastru Rajhradu byl přibližně ve druhé polovině 9. století východně od dnešního města postaven hrad, jehož existence se zřejmě odrazila v názvu obce. Autorka dále sumarizuje výsledky archeologického bádání, které tradicionalistům přinášejí zklamání: velkomoravský kostel, předpokládán již Alexiem Habrichem i Bedou Dudíkem a zvěčněný v moderním falzu Antonína Bočka, se totiž odkrýt nepodařilo. Zapletalová shrnuje kontext vývoje české a moravské rané středověké církve a odmítá představu, že by se na dějinách Rajhradu mělo podepsat soupeření latinského a církevněslovanského kléru. Na základě archeologických svědectví argumentuje pro násilný zánik rajhradského hradiště někdy v období spojeném s pádem Velké Moravy. Autorka také vyjadřuje svou důvěru ve výpověď zmíněných pseudobřetislavských falz, na která pohlíží jako na fixátora paměti o dějinách hradiště. Do listin podvržených ve 13. století se tak (nejen) podle jejího soudu promítly starší pamětní zápisy uchovávané v klášteře, které však ve své době již neměly právní relevanci. Na tomto základě se pak kriticky vyslovuje proti tezi Libora Jana, že Rajhrad byl nejprve založen jako kolegiátní kapitula a až pozdějším vývojem se stal klášteřem benediktinským. Naopak podle Zapletalové nejstarší vývoj rajhradské komunity odpovídá soudobým tendencím gorzského reformního směru.

Zapletalová se dále zabírá majetkovým zájemem kláštera, k čemuž opět existuje nečetná, či přesněji sporná pramenná základna. Autorka v tomto ohledu konstatuje, že Rajhrad po celý středověk patřil k nejmenším moravským klášterům, správně ovšem upozorňuje, že i přesto představoval pro majetné břevnovské opatství, které si nad Rajhradem nárokovalo svrchovanost, zřejmý význam. Zapletalová se věnuje také architektuře rajhradského kláštera, byť máme kvůli barokizaci o románské a gotické etapě jen kusé informace. Kriticky se vymezuje vůči tezi o poškození Rajhradu Mongoly v roce 1241, údaj o vysvěcení chrámu z roku 1247 interpretuje tak, že bazilika mohla být teprve dostavěna. Autorka se také zabývá výtvarnou výzdobou a mobiliářem kláštera včetně knihovního fondu a líčení vývoje kláštera dovádí až do konce 17. století. Poněkud překvapí informace, že se Rajhrad za husitských válek stal azylem bratří nejen z Břevnova, ale také z Broumova. Ten však, pokud víme, byl přímo ohrožen jen jednou v roce 1421 a husitské obležení přečkal úspěšně. Po zbytek 15. století (a dále v raném novověku) se pak Broumov stal zástupným sídlem břevnovských opatů.

Část Dany Zapletalové je orientována primárně archeologicky, třebaže nerezignuje na historickou optiku. Z hlediska písemných pramenů se k historii Rajhradu vyslovuje Jiří Mitáček. Dochází zde k dílčímu opakování témat, což však s ohledem na odlišnou odbornost autorů není nutné na škodu. Rovněž Mitáček odmítá hypotézu Libora Jana o kolegiátě v Rajhradě, taktéž se staví zřetelně skepticky k myšlence o církevní kontinuitě Rajhradu od dob velkomoravských. Nevylučuje zcela kontinuitu osídlení, v tomto směru je však jeho text pochopitelně spíše jen úvahou nad možnostmi, neboť více prameny nedovolují. Mitáček ovšem v otázce počátků Rajhradu vznáší otázku, zda nelze fundaci církevního ústavu dát do souvislosti s úspěšnou politikou knížete Břetislava I. v Horních Uhrách, krom toho (v souladu s Danou Zapletalovou) akcentuje roli Vintíře a gorzské reformy při vzniku rajhradského kláštera. Proti Mitáčkově interpretaci rajhradských falz i složitého vztahu k Břevnovu nelze v zásadě nic namítat. Jen by možná nemělo být skryto až v poznámce, že identifikace poustevníka Jurika, se kterou autor pracuje, je toliko opatrně nadnesenou hypotézou Martina Wihody, který si sám byl vědom možnosti, že pouze domýšlí to, o čem prameny mlčí.

Rovněž Mitáček odmítá myšlenku, že by Mongolové v roce 1241 táhli Moravou a listinu olomouckého biskupa Bruna z roku 1247 interpretuje jako doklad o přestavbě následkem požáru či zničení během nezaznamenaných válečných událostí. Připomíná v této souvislosti i hluboký úpadek konventu mezi lety 1234–1247. Autor dále přibližuje události z let 1248–1296, kdy došlo ke dvojímu soudnímu střetu o svrchovanost nad Rajhradem mezi olomouckými biskupy a břevnovským klášterem, přičemž je pravdou, že skutečně až po roce 1296 se Rajhrad nezpochybnitelně stává břevnovskou expoziturou. Zajímavým detailem je fakt, že v roce 1330 olomoucký biskup povolil stavbu nového kostela v Rajhradě (označeném tehdy jako trhová ves), neboť v době rozvodnění řeky nemohli obyvatelé docházet na pobožnosti do klášterního kostela. Rajhrad tak ukazuje, že i klášterní kostely suplovaly chybějící články ve farní síti, na což již dříve poukázal Petr Jokeš.

Vláda Karla IV. se podle Jiřího Mitáčka nevy-mykala v případě Rajhradu příslovečné zlaté době. Klášter byl dle všeho zvelebován, autor ale připouští, že lze vysledovat i negativní trendy, např. zadlužování. Sama obec je k roku 1339 označena jako městečko. Hlavní informace o hospodářském potenciálu Rajhradu jsou pak čerpány z břevnovského urbáře, sepsaného roku 1406;

Mitáček dále představuje ještě rajhradská privilegia z 15. a 16. století. Líčeno je dění za husitských válek, které vyznívá pro klášter jako překvapivě poklidné. I zde je problematicky uvedeno, že se Rajhrad stal azylem nejen pro břevnovské, ale i pro broumovské mnichy. Pohnutější však byla doba pohusitská, zejména během válek mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem.

Dana Zapletalová i Jiří Mitáček dokázali na vymezené ploše akcentovat klíčové okamžiky dějin Rajhradu, kriticky reflektovat starší interpretace i nabídnout výklady nové, a to při zachování přehlednosti a srozumitelnosti textu (třebaže pasážími Jiřího Mitáčka by šlo vytknout určitou koncepční nesourodost). Výsledkem je solidní vlastivědná publikace a dobrý výchozí bod pro moderní odborné zpracování dějin rajhradského kláštera, které by svou šíří i hloubkou nahradilo tolikrát zmíněné zpracování Dudíkovo.

JOSEF ŠRÁMEK

Vladimír BYSTRICKÝ, *Západní Čechy v husitských válkách*, Veduta, České Budějovice 2013

395 s., ISBN 978-80-86829-86-9

Západní Čechy zůstaly v husitských válkách jediným regionem, ve kterém si udržela převahu katolická strana. Možná i proto mu nebyla dlouho věnována patřičná pozornost, neboť výzkum se soustředil především na poznání husitských struktur. Výrazným mezníkem v poznání západočeských dějin 15. století se staly práce Jiřího Jánského, který vytěžil a zpřístupnil bohatství českých i bavorských archivů. Na rozdíl od Jánského si dlouholetý plzeňský archivář Vladimír Bystrický neklade za cíl rozšiřování naší badatelské základny, ale spíše shrnutí dosavadních znalostí.

Autor svou knihu definuje jako popularizační a nutno předeslat, že jeho výklad je skutečně sdělný a čtivý. V úvodních částech postupuje značně zešíroka a představuje celou předhusitskou společnost, zacílení na sledovaný region registrujeme až s přibývajícím stránkami. Ocenit lze postžení všech souvislostí, ať již politických, sociálních, náboženských, národnostních či hospodářských. To je v kontrastu s výkladem vlastního revolučního období, který se soustředí především na politické dějiny.

Přiblížení hlavních mocenských veličin ve sledovaném kraji výstižně ukazuje, jak si zde již v prvním decenniu 15. století Zikmund Lucemburský